

Papp Rita

Bűnesetek és büntetések Debrecenben a 18. század első évében

Már egy évtized büntetőperes anyaga is olyan tartalmas, hogy abból önálló kötet szület-
het, így egy év anyaga is elegendő egy tanulmány megírásához.¹ Jelen tanulmányban a
Debrecen szenátusa által 1701-ben – egy átlagosnak tekinthető évben – tárgyal-
t bűnesetekkel foglalkozok. Forrásként a város magisztrátusi jegyzőkönyvének idevonatkozó
részeit használtam, amelyek alapján megállapítható, hogy melyek voltak a leggyakoribb
bűnesetek, milyen volt az elkövetők nem szerinti megoszlása, illetve milyen büntetéseket
szabott ki a bíróság.²

Rögtön az első hónap ide vonatkozó ügyeinek áttekintésekor szembetűnik, hogy
mennyire gyakoriak voltak a bűncselekmények. Csak januárban több mint 25 ilyen be-
jegyzést találunk, ami azonban nem 25 különböző esetet jelent, hanem azt mutatja, hogy
egy-egy per sokáig elhúzódott, így ugyanazzal az ügygel különböző napokon is foglal-
koztak. Hasonlóan magas számokkal találkozunk a legtöbb hónapnál, csupán néhány
kivétel van. Februárban közel 40, márciusban 8, áprilisban 20, májusban csupán 3, júni-
usban 21, júliusban 7, szeptemberben majdnem 30, októberben 4, novemberben 14,
decemberben pedig közel 20 a témával kapcsolatos feljegyzést találtam. Augusztusban
nem folyt büntetőper. Azt, hogy miért nem, egy július 12-i bejegyzés magyarázza. „Az
aratás béállván a' törvények letétemek.”³ Ha az egész évet vizsgáljuk, körülbelül 180
hasonló bejegyzést találunk a jegyzőkönyvben, s a perek egy része átnyúlik a következő
évre is. A forrásban szereplő ügyeket öt csoportba soroltam, valamint megemlítem a
tanulmány végén néhány érdekes esetet, amelyek nem tartoznak egyik kategóriába sem.
Ilyen csoport az erőszakos bűncselekmény (rendbontás és testi sértés), a lopás, a szitko-
zódás (ide tartozik a rágalmozás is), a káromkodás, illetve a paráználkodás.⁴ Fontos
különbséget tennünk szitkozódás és káromkodás között, előbbi ugyanis rendszerint egy
másik személy, míg utóbbi Isten ellen irányult, amit a korabeliek súlyosabb bűnnek
tartottak.

1. Sokszor került bejegyzésre erőszakos bűncselekmény, ideértve a rendbontást és a
testi sértést. 20 ember ellen folytattak eljárást ezek valamelyikével kapcsolatban, köztük
mindössze egyetlen nő volt, Diószegi Ferencné, aki Csontos Jánosnét „*reá támadván
verte, haját kezire tekervén taglotta, vérit kiontotta, gyolcsát fejiül letépte, leányával is*

1 M. Antalóczy Ildikó: Bűnözés és büntetés Debrecenben a XVIII. század közepén. Debrecen, Csokonai, cop. 2001.

2 Az idézeteknél a szövegeket igyekeztem archaikus formában megtartani, de néhány esetben – pl. az ékeze-
tek, ígékötők, kis- és nagybetűk használatakor – a mai helyesírás szabályait alkalmaztam az átírásnál.

3 HBML IV. A. 1011./a. 25. k. 176. 1701. júl. 12.

4 Néhány bejegyzésnél nem rögzítették a pontos részleteket, olykor még maga az elkövetett bűncselekmény
sincs megnevezve, ezért a továbbiakban ismét csak hozzávetőleges adatokat nyújtok.

bottal verette”, s mindezért bűnösnek találták.⁵ Két olyan esetet találtam, amikor valaki katonára támadt. Az egyikben Báthori Szabó Mihályt és Fodor Andrászt vádolták azzal, hogy részegen „*mellettek csendessen elmenő katonákra reájok támadván, hozzájuk lövöldöztek, lovokrul lerángatván verték, taglották*” őket. Mivel „*becsülletes emberek*” közbenjártak az érdekükben, ezért fejenként 50 forint bírságot kellett fizetniük azzal a kikötéssel, hogy „*ha máskor ilyen dologban elegyítik magokat, ezen dolgok is előfordulván, keményebb büntetések leszen*”. A másikban Borbély István ellen volt a vád az, hogy a „*maga házánál, katonával veszekedett, más fegyverét kivonván, kardra hította, szidalmazta*”. Egyéb bűneivel együtt arra ítélték, hogy három napra kövekkel a nyakában üljön a városban található fa lóra.⁶ Kis Ferenc pedig az „*ucza tisztire*” támadt rá.⁷ Több-ször előfordult, hogy szolgák voltak az áldozatok. Foris Tamás például a bíró szolgáira támadt rá, s szidalmazta is őket. A szidalmakat elismerte, de a támadást nem. Azzal védekezett, hogy részeg volt, és valójában ő volt az áldozat, mert a szolgák keményen verték, kínozták. Bűnösnek találták, kimondták, hogy halált érdemelne, de mivel az ő érdekében is közbenjártak „*emberséges emberek*”, a büntetést enyhítették „*ilyen formánn, hogy az hóhér köveket kötvén nyakában, a' büntetésnek helyére kivitetessék, holott elsöben megkiáltván dolgát, keményen veretessék meg*”.⁸ Király Sámuel a családját terrorizálta, „*jámbor hites társát rendkívül kegyetlenül tractálta, rútol szidalmazta, verte, taglotta, házából kiűzte, átkozta, hogy tatár hajcsa el, bár most is ott volna az hol a' nénnje, meg is fosztotta, sőt az édesannyát is becstelenítette, taszigálta, verte, eb attával, kutya attával szitkozódott, s gyakran részegeskedett*”. Február végén mondták ki rá az ítéletet, hogy húsvétig tartsák tömlöcben, s ha utána akár a legkisebb vétséget is elköveti, halál legyen a büntetése.⁹ Volt egy férfi, aki ártatlan gyermekekre támadt a vádak szerint.¹⁰ Mint ahogyan az ezekből a példákból is látszik, az erőszakos bűncselekményeket gyakran részegen követték el. Így az sem meglepő, hogy a verekedések egy része a csapszéken történt. Ilyen volt Tóth János esete is, aki társaival együtt „*más emberre ok nélkül reá támadván, verte, taglotta*” az illetőt.¹¹

2. Szintén gyakran elkövetett bűntény volt a vizsgált évben a lopás Debrecenben. Több mint harminc embert vádoltak vele. Az esetek többségében kisebb értékről volt szó, de akadtak értékesebb zsákmányok is. A lopással kapcsolatos feljegyzéseket vizsgálva 35 olyan személyt találtam, akit egyértelműen tolvajlásért vezettek a bíróság elé, valamint egy férfiről egy rágalmazás kapcsán bizonyosodott be, hogy lopott. (Mellettük egy férfit vádoltak azzal, hogy tolvajt védelmez.¹²) Az említett 36 személyből 27 volt férfi, és mindössze 9 nő. Utóbbiak esetében nincs mindenhol rögzítve az eltulajdonított tárgy, vagy annak értéke – a kilencből hat nő neve mellett szerepel –, de a meglévő forrásokból megállapítható, hogy többnyire kisebb értékű lopásokról volt szó. Két helyen szerepel ruhanemű. „*Lopott ruhák kapattattanak*” egy Csatári Istvánné nevű asszonynál,

5 IV. A. 1011./a. 25. k. 205. 1701. szept. 12., 238. 1701. nov. 21.

6 Fodor Andrásékra l. u. o. 59. 1701. febr. 10.; Borbély Istvánra l. u. o. 106. 1701. ápr. 16., 107. 1701. ápr. 18.

7 U. o. 247. 1701. dec. 5.

8 U. o. 27. 1701. jan. 15., 45. 1701. jan. 27.

9 U. o. 69. 1701. febr. 21., 75. 1701. febr. 28.

10 U. o. 169. 1701. júl. 4.

11 U. o. 108-109. 1701. ápr. 18.

12 U. o. 170. 1701. júl. 7.

Balog Erzsébetet pedig „*más ember házául szoknyát, rokolyát lopott*”. A büntetés mindkét esetben szigorú volt. Mindkét nőt kitanácsolták Debrecenből, a különbség az volt, hogy a hóhér Csatári Istvánnét kivezette kötéllel a nyakában, Balog Erzsébetet pedig kiverte a városból.¹³ Szintén kiutasították Debrecenből azt a nőt, akit gazdaasszonyával, valamint egy disznópásztorral együtt egy tyúklopási ügyben vádoltak. Amellett, hogy kimondták, hogy az illető, vagyis Petri Kata „*a' várasban többé ne találtassék*”, azt is elrendelték, hogy mindhárom érintett személy „*nyakvasban tétessenek*”.¹⁴ A bíróság tehát itt is szigorú volt. Hasonló büntetést kapott Kopczos Anna is, akit egy dézsa szőlő ellopásáért arra ítélték, hogy „*tétessék a' nyakvasban*”, ám ő továbbra is a városban maradhatott.¹⁵ Felmentették viszont Molnár Erzsébetet, aki azt vallotta, hogy amit elvitt az „*nem volt egyéb egy villácskánál*”, ami mindössze 12 dénárt ért.¹⁶ De a többi ügyben is az előbbiekhez hasonló ítéletek születtek.

A férfi elkövetők esetében már jóval nagyobb értékű lopások is előfordultak, és halálbüntetéssel is találkozunk. Három esetben készpénzt zsákmányolt a tolvaj. Ki kell emelni Tót Nagy István perét, aki a vizsgálat során bevallotta, hogy három évvel korábban „*a' várasházát ő verte fel, és a' váras pénzt elvitte, lopta*”. Mivel a tanúk vallásából is bebizonyosodott, hogy „*az várasházát felverte, kemenczéjét bérontotta, az asztalt felhasogatta, és a' benne való pénzt ellopta; azért, mint házfelverő kerékben töretessék*”. Anyja, felesége és testvérei kérésére az ítéletet enyhítették, és kötél általi halálra módosították.¹⁷ Szintén akasztófára ítélték azt a Csödör Ferencet, akit a per első napján 600, majd később már 800 forint ellopásával vádoltak. Igen nagy összegről van szó, hiszen ekkor lehetett házat venni kevesebb, mint 100 forintból is. A perben egyébként több bűntárs is meg van nevezve, de róluk ekkor nem hoztak ítéletet.¹⁸ A harmadik készpénzlopás során 70 forintot vitt el Sárközi István, akire a felperes kötél általi halált kért, ám ebben az évben még nem született ítélet.¹⁹ Férfiaknál is előfordul ruhanemű zsákmányként. Szücs Mihály például beismerte, hogy „*egy csizmát, egy övet loptam, nem többet*”, Ágoston Györgynél pedig találtatott „*4 sing fekete fátyol, egy pár testszín harisnya, egy paplannak való matéria, melyet ellopt*”.²⁰ Nagyon gyakori volt Debrecenben a szénalopás. Ezt nem csak onnan tudhatjuk biztosan, hogy ebben az évben öt ilyen ügyet is tárgyaltak, de onnan is, hogy az egyikben ezt le is írták. Kun István a mezőről lopta el más ember szénáját, s az ítéletben kimondták, hogy „*mivel efféle szénalopás sok esik, mások példájára verje meg az hóhér*”.²¹ De a lopott holmik között szerepel még tyúk, szalonna, szilva, ökör, valamint egy esetben a templomban hagyott könyvek is.²²

A büntetések nagyon hasonlóak voltak. A legtöbbször hóhér általi verés, s a város elhagyása. Volt, ahol külön kiemelték, hogy ez előbbi milyen erős legyen, vagy milyen

13 Csatári Istvánnéra l. u. o. 53. 1701. febr. 5., Balog Erzsébetre l. u. o. 134. 1701. jún. 2.

14 U. o. 57-58. 1701. febr. 10.

15 U. o. 215. 1701. szept. 26.

16 U. o. 83. 1701. márc. 10.

17 U. o. 197-198. 1701. szept. 5., 216-217. 1701. szept. 26., 217-218. 1701. szept. 29., 221. 1701. okt. 3.

18 U. o. 226. 1701. okt. 13., 231-232. 1701. nov. 14.

19 U. o. 232. 1701. nov. 14.

20 Szücs Mihályra l. u. o. 57. 1701. febr. 10., Ágoston Györgyre l. u. o. 54-55. 1701. febr. 5.

21 Kun Istvánra l. u. o. 28. 1701. jan. 15.; a többi szénalopásra l. u. o. 61. 1701. febr. 12., 68. 1701. febr. 19., 240-241. 1701. nov. 24., 251-252. 1701. dec. 8.

22 Tyúkra l. u. o. 57-58. 1701. febr. 10.; szalonnára, szilvára l. u. o. 199. 1701. szept. 5., 202-203. 1701. szept. 8.; ökörre l. u. o. 228. 1701. okt. 31.; könyvre l. u. o. 163. 1701. jún. 27.

eszközzel történjen. Például a „*hóhér által erőssen megveretttven a' várason többé ne találtassék*”, vagy „*lapáttal megverettssenek, és a' várasbul kimennjenek*”.²³ Férfiaknál is szerepel a nyakvasba tétel. Olyan is akadt, akit áprilisban arra ítélték, hogy „*ezen esztendő végéig vasat viselvén dolgoztassék*”. A büntetések szigorúak voltak, ezzel akartak példát statuálni, és elrettenteni a lakosokat hasonló bűncselekmények elkövetésétől. Használták a megszegényítés módszerét is. Szénalopásnál előfordult, hogy valakit úgy vert meg a hóhér, hogy közben szénát kötöttek az illető nyakába.²⁴ Hasonló célt szolgált Debrecenben a már említett fa ló is, amire a bűnösnek fel kellett ülnie. Dadai János „*a' derecskei templomból az emberek ott hagyatott könyveit ellopta, azért csapattassék meg, és a' fa lóra ültetessék, onnan levetettvén iterum csapattassék*”.²⁵ Ezt főként a káromkodók esetében alkalmazták.

3. Meglepetően sok per folyt szitkozódás, rágalmazás miatt is. Ezek nagy része valamilyen egyéb bűncselekménnyel együtt szerepel. 1701-ben 32 embert, 20 férfit és 12 nőt hoztak összefüggésbe efféle bűnnel. Alaposabb vizsgálat után megállapítható, hogy van némi eltérés a két nem idetartozó peres ügyei között. A férfiaknál gyakori volt, hogy a szitkozódás mellett valamilyen erőszakos cselekedet is szerepel a vádban. Csányi János Házkötő Istvánnét „*azzal mocskolta, gyalázta mások előtt, hogy [...] a' fiát a' cserén egy kutya tők nevű tolvaj csinálta volt*”, majd amikor az asszony kérdőre vonta, felkapott egy fejszét, „*s a fejszével keményen vállban üti*” a nőt.²⁶ Csáki János pedig amellet, hogy „*szitkozódott, illetlen beszédeket szóllott, azt is mondotta, neki a bíró sem parancsol*”, még verekedett is a csapszéken.²⁷ Ugyanígy Kis Ferenc is „*az ucza tisztire reá támadott*” amellet, hogy „*káromkodó szitkokkal szitkozódott*”.²⁸ Nőknél ilyen nem fordult elő a vizsgált évben, az ő esetükben a rágalmazás volt gyakori. Tikos Anna például azzal vádolta Szabó Jánost, hogy „*néki gyermeket csinált*”, mivel azonban ez nem volt igaz, nyelvváltást kellett fizetnie, majd ezt enyhítették. „*Elméjének gorombaságához képest poenája mitigaltatik, vesszőt vitessen ki az hóhér véllé*”.²⁹ Atal Istvánné pedig azzal rágalmazta Simon Pétert, „*hogy erőszakot akart rajta tenni*”. Ebben az évben még nem született ítélet, így az sem bizonyított, hogy valóban rágalmazás történt.³⁰ Volt olyan, aki „*más keresztyén asszonyt boszorkánynak mondott*”.³¹ Boszorkányság nem csak itt fordul elő a jegyzőkönyvben. Bogáti Takács Jánost vádolták meg vele, ezt azonban nem sikerült bizonyítani, így felmentették.³² Csizmadia Gergelyné Bába Judit is megfogatta Szabó Jánosnét, amiért az asszony azt állította róla, hogy ő gyógyította meg, amikor beteg volt. Azt, hogy Szabóné ezt mondta, becstelenségnek tartotta, „*mivel boszorkányságnak jele volna*”.³³ Rágalmazás férfiaknál is volt, de arányában nem volt olyan magas, mint a nőknél. Bene István például Alföldi Gergelyt „*azzal gyalázta mások előtt, mind a' maga házánál, mind másutt, hogy nem méltó volna sem a' váras, sem a' céh társaságában*

23 U. o. 45-46. 1701. jan. 27., 34. 1701. jan. 22.

24 U. o. 61. 1701. febr. 12.

25 U. o. 163. 1701. jún. 27.

26 U. o. 79. 1701. márc. 7.

27 U. o. 156-157. 1701. jún. 18.

28 U. o. 247. 1701. dec. 5.

29 U. o. 204. 1701. szept. 12., 218. 1701. szept. 29.

30 U. o. 173. old. 1701. júl. 12.

31 U. o. 195. szept. 1.

32 U. o. 46. 1701. jan. 29.

33 U. o. 250-251. 1701. dec. 8.

tartani”.³⁴ Külön kiemelték, ha valaki a bírót, a Nemes Tanácsot vagy az utca kapitányt szidta, mocskolta. Nagy Erzsébet „*a' bírót, tanácsot szidalmazta, káromkodó szitkokkal*”, Tolvaj István pedig „*a' váras kapitányit is, az uczát is mocskolta, szidalmazta*”.³⁵

A büntetésekkel kapcsolatban nem lehet egyértelmű megállapításokat tenni, mert a legtöbb ügyben nem szerepelt ítélet az általam vizsgált forrásanyagban, vagy más bűncselekményekkel együtt büntették az elkövetőt. Több esetben előkerült viszont a nyelv-váltás, így ezt a bevett büntetések egyikének tekinthetjük.

4. Külön kategóriába tartozik a káromkodás. Ezt nagyon szigorúan büntették, hiszen ezzel Isten és az egyház ellen vétett az illető. A vizsgált évben kilenc olyan per volt, melyben káromkodás volt a vád. Mind a kilenc vádlott férfi volt. Három esetben egyéb bűncselekmény is történt. Fekete János amellet, hogy paráználkodott, még „*egynehány ízben káromkodott is*”.³⁶ Szemes János pedig „*száját a' káromkodásra megnyitván, Isten ellen váromkodott*”.³⁷ Borbély István „*maga házánál, katonával veszekedett, más fegyverét kivonván, kardra hitta, szidalmazta, egyéb alkalmatosságokkal is szitkozódott, káromkodott*”.³⁸ A legtöbb bejegyzésben azonban magában szerepel a káromkodás. Pap György „*a' váras csapszékin attával, teremtettével szitkozódott, káromkodott*”, Szilvási János Kovács pedig „*az Istennek sz(ent) nevét attával, teremtettével szidalmazta, káromlotta*”.³⁹ A többi per anyaga is hasonlóan lett megszővegezve. Az esetek majdnem teljes egészében ismerjük az ítéleteket, melyek igen szigorúak és következetesek. Hat férfire szabtak ki büntetést 1701-ben, mindegyik ítéletben szerepel a „*követ kötvén nyakában*” vagy „*nyakában kövek köttetvén*” kifejezés, esetleg ezek hasonló megfogalmazása, vagyis mindenkin úgy kellett végrehajtani a kiszabott büntetést, hogy kövek legyenek az illető nyakába kötve. Így verte meg erősen a hóhér Pap Györgyöt, Bujdosó Mihályt pedig így hordozta végig a város utcáin, miközben a férfinak azt kellett kiabálnia, hogy „*halálra volt volna méltó*”.⁴⁰ A büntetés harmadik formája a már korábban is említett fa ló volt. Az eddig nem említett négy férfinak erre kellett felülnie kövekkel a nyakában. Közülük háromnak három napra, egynek pedig kettőre. Szilvási János Kovácsnak, illetve Szoboszlai Jánosnak emellet még azt is kiabálniuk kellett – ahogyan Bujdosó Mihálynak is –, hogy halál várt volna rájuk, ha a Nemes Tanács meg nem kegyelmezett volna nekik.⁴¹ Hogy milyen komolyan vették a káromkodást, az is alátámasztja, hogy egy per során egy férfi beismerte, hogy ő valóban szidta a sértettet, de kiemelte, hogy nem káromkodott.⁴² Ez a szigor nem csupán a méliuzzi hagyományokkal magyarázható. A XVIII. század második feléig a káromkodás, különösen az istenkáromlás országszerte komoly kihágásnak számított, melyet keményen büntettek.⁴³

34 U. o. 157. 1701. jún. 18.

35 Nagy Erzsébetre I. u. o. 168. 1701. júl. 4.; Tolvaj Istvánra I. u. o. 247. 1701. dec. 5.

36 U. o. 170. 1701. júl. 6.

37 U. o. 214. 1701. szept. 26.

38 U. o. 106. 1701. ápr. 16.

39 Pap Györgyre I. u. o. 48. 1701. jan. 31., 53. 1701. febr. 5.; Szilvási János Kovácsra I. u. o. 101. 1701. ápr. 11., 103. 1701. ápr. 14.

40 U. o. 247. 1701. dec. 5., 253. 1701. dec. 12.

41 Szilvásira I. 39. lábjegyzet; Szoboszlai Jánosra I. IV. A. 1011./a. 25. k. 197. 1701. szept. 5.

42 U. o. 169. 1701. júl. 4.

43 M. Antalóczy Ildikó: A blaszfémia és más vallásellenes bűncselekmények Debrecenben a XVIII. század közepén. I. rész. In: HBMLÉ, 1996. 23. sz. 68-71.

5. Magas volt a paráznsággal kapcsolatos perek száma is. 1701-ben 29 ilyen ügyet tárgyaltak, melyekben összesen 46 személy neve merült fel. Itt az elkövetők nemek szerinti aránya eltér a korábbiakban tapasztaltaktól. A 46 gyanúsítottból mindössze 18 volt férfi, a maradék 28 nő, közülük tizenhárom volt biztosan férjes asszony. A paráznság kategóriájába több minden beletartozott. Ide sorolták a szabados szexuális életet, a házasságtörést, a házasság előtti szexuális együttlétet, és néhány példa volt bigámiára is. Az efféle erkölcsi vétkeket nem mindig lehetett bizonyítani, ilyenkor a tanúk, illetve maguk a vádlottak vallomásaira kellett hagyatkozni. Azonban gyakran előfordult – a vizsgált évben hat esetben is egyértelműen állítható –, hogy az együttlétnek kézzelfogható bizonyítéka lett, vagyis az illető nő teherbe esett, és így már nem lehetett tagadni a történetet. Baxa Mihályné Uszó Kata esetében is az szolgált a per alapjául, hogy *„házasságának hetedik hónapjára lett gyermeke ép tagokkal, melly is mindgyárt szopott, ritt, ma is él, olyant pedig a’ melly hét hónap, nem szokott mindgyárt szopni, sírni”*, vagyis hét hónapra született egészséges gyermeke. Ez alapján bizonyították a paráznságot, és az ügyész halálbüntetést javasolt. Az asszony állította, hogy a gyermek a férjétől van, s erre meg is kellett esküdni, így eltekintettek a halálbüntetéstől.⁴⁴ Szabó Margit paráznsága is nyilvánvaló volt *„nyelve vallásából és gyümölcsébül, melly az ölében vagyon”*, ezért arra ítélték, hogy verje meg a hóhér.⁴⁵

Voltak viszonylag enyhébb ítéletek is. Többször szerepel a jegyzőkönyvben büntetesként, hogy a hóhér vitessen ki vesszőt a bűnössel⁴⁶, vagy az, hogy fizessenek fejésként 12 forintot és „kövessenek Ecclesiát”. Ez utóbbi döntés általában olyanok esetében született, akik házasság előtt együtt háltak. Ilyen volt Kozma István és Szabó Anna esete is, akik *„hogy minekelőtte házasságra egyben esküttek volna, edgyütt paráználkodtanak”*. Fizetniük kellett, és össze kellett házasodniuk.⁴⁷ Ugyanígy Simon Erzsébet és Lakatos János ügyében is azt a döntést hozták, hogy a férfi fizessen 12 forintot magáért, s *„a’ más személyért is annyit, a gyermek tartására is gondgya legyen ekképpen hóhér kezében nem adatik; hanem kövessen Ecclesiát”*.⁴⁸

A szigor mellett is voltak visszaesők, rájuk igyekeztek még keményebb büntetéseket kiszabni. Ilyen volt Petri Anna is. Egy májusi bejegyzés arról árulkodik, hogy ekkor már visszaeső volt. *„Hogy sokszori illetlen maga viselésiért megbüntettetvén, és a’ várasbul kiűzettvén olyan formában, hogy többször bé ne jöjjön, minekutána sokszor béjött volna, megfogattott a’ fogházbul kiszökvén magát újjonnan latrokhöz atta, véllek fején gúnyában öltözvén edgyütt járt, fajtalanokodott, paráználkodott.”* Majd júniusban folytatódott a per: *„Minthogy sokszori kiveretetéssel is nem gondolván, fajtalanását újította, a’ tömlöczöt is megásta, magát ismét fajtalan társaságban atta; azért bélyogosztassék meg, ha többször itt találtatik, halál léssen büntetése.”* Sem a városból való kiűzés, sem a tömlöc nem hatott rá, ezért megbélyegezték, s halál terhe mellett ismét kitiltották Debrecenből, majd júliusban ismét bejegyezték, hogy a hóhér által veretessék meg, és fejevesztés terhe mellett örökre kitiltották a városból.⁴⁹

44 HBML IV. A. 1011./a. 25. k. 41-42. 1701. jan. 24., 46. 1701. jan. 27.

45 U. o. 43. 1701. jan. 24.

46 L. pl. u. o. 61-62. 1701. febr. 14., 104. 1701. ápr. 14.

47 U. o. 70-71. 1701. febr. 21.

48 U. o. 84. 1701. márc. 12.

49 U. o. 130. 1701. máj. 30., 153. 1701. jún. 16., 168-169. 1701. júl. 4.

Már említettem, hogy volt példa bigámiára. Kúmvíves András és felesége ügyében jegezték fel, „*hogy mindkettőnek más hites társa vagyon, s edgyütt bigamicé élnek, sőt hit nélkül állottanak öszve*”. Emellett a férfit még azzal is vádolták, hogy feleségét rútul szidalmazta, a kését az ágyában tartotta, azzal fenyegette, hogy megöli, sőt még árulta is más legényeknek, s el is adta. A férfi azzal védekezett, hogy elszökött az első neje, és hiába kereste, nem találta. A prédikátorok azt mondták neki, hogy ha hét év után sem jelentkezik, akkor szabad embernek tekinthető. Az új feleség pedig azzal igyekezett tisztázni magát, hogy ő törvényesen elvált az előző férjétől, csak elvesztette róla az írást. Az ügyben végül ebben az évben nem hoztak ítéletet, csak elrendelték, hogy a vádlottak mutassanak be bizonyítékot az állításaikra.⁵⁰

6. Nem lehet az összes ügyet besorolni az előbbi kategóriákba, ezért néhány érdekes pert külön kiemelek. Többször előkerül, hogy a város tilalma ellenére valaki házánál zenéltek, s ilyenkor azt is kiemelték, hogy voltak, akik táncoltak is rá. Két férfit vádoltak meg júniusban, hogy házuknál hegedültek és táncoltak. Egyikük azzal védekezett, hogy akarata ellenére vittek furulyát a házához, illetve a hegedűs nem a házban, hanem a színen volt. Nem győzte meg a bíróságot, és arra ítélték, hogy „*az hegedűsöket és táncolókat előmondván, tétessék az fogházban*”.⁵¹ Egy férfit pedig azzal vádoltak, hogy „*a' váras tilalma ellen lakodalmakban jár dudálni, és dudálásánál tánczolnak*”, melyért 12 forintot kellett fizetnie.⁵² Kötelességszegés miatt is indítottak eljárást. Ezzel három férfit vádoltak. Király Istvánt például „*hogy hites szolga lévén kötelessége ellen a' kaput elhatta, hogy intették azt felelte: csak elhagyom, akárki kapuskodgyék*”, megfosztották tisztjétől és nyakvasba tették.⁵³ Napokon, s oldalakon keresztül tárgyalták Hevesi János és Kis Mátyás ügyét. Hevesi ellen az volt a vád, hogy a tanács és a bíró tudta nélkül „*a' váras lakosira Péterffiában pénzeket vetett s exigálta*”. A férfi azt állította, hogy Kis Mátyás parancsára cselekedett, ezért mindkettejüket elítélték. Kis Mátyásnak ki kellett fizetnie az embereknek a beszedett összeget, s megfosztották tisztjétől, Hevesit pedig a Nagy Templom előtti kalodába zárták „*vásárnapi napon az isteni szolgálatnak idején kétszer*”.⁵⁴ De indítottak eljárást részegeskedés miatt is.⁵⁵

Láthatjuk, milyen sok embert fogtak perbe különböző súlyú bűncselekmények miatt. A legtöbb esetben a vádat a város nevében a magisztrátus fiskálisa emelte, de vannak olyan bejegyzések is, amelyekben egy másik lakos van actorként bejegyezve.⁵⁶ A vizsgált évben sok ügyben nem született ítélet, hiszen a perek sokáig, olykor évekig is elhúzódtak. Emiatt sokszor nem tudjuk, hogy a bűncselekményt valóban elkövették-e, vagy csupán rágalomról volt szó. Azt mindenképpen megállapíthatjuk, hogy az ítélethozatalnál a bíróság rendkívül szigorú, ám következetes volt, a hasonló ügyekben többnyire a büntetések is hasonlóak voltak. Kedvelték a megalázó, elrettentő igazságszolgáltatást, de emberséggel is találkozunk. A fent említett példák között is nem egy olyat találunk, ahol bizonyos körülmények hatására – például a családtagok kérésére – enyhítettek az eredeti ítéleten, mérsékelve a kiszabott büntetést. Jelen volt a nevelés gondolata is, hiszen több

50 U. o. 199-200. 1701. szept. 8.

51 U. o. 148. 1701. jún. 9.

52 U. o. 245. 1701. dec. 1.

53 Némethi Györgyre l. u. o. 62. 1701. febr. 14.; Király Istvánra l. u. o. 158. 1701. jún. 20.

54 U. o. 39-41. 1701. jan. 24., 252-253. 1701. dec. 10., 254-256. 1701. dec. 12., 261-263. 1701. dec. 15.

55 L. pl. u. o. 68. 1701. febr. 19.; 148-149. 1701. jún. 9.

56 Vö. M. Antalóczy i. m. 76.

esetben megfigyelhető, hogy az első büntett elkövetésénél még enyhébb büntetést szabtak ki, amellyel lehetőséget adtak a javulásra. Az ügyész általában a kiszabható legsúlyosabb büntetést kérte, azonban a bíróság ezt a legtöbb esetben nem vette figyelembe, s talán ezzel is magyarázható a visszaesők jelenléte a városban.⁵⁷ A nemet illetően már megfigyelhettük, hogy mely bűncselekményeket milyen arányban követték el a nők és a férfiak, sajnos az elkövetők korára vonatkozóan már nem ad ilyen sok információt a jegyzőkönyv. Egy esetben van utalás rá, akkor is csupán annyi, hogy Kovács János halálbüntetést érdemelt volna, de tekintettel arra, hogy kiskorú, ezt arra enyhítették, hogy erősen verje meg a hóhér, és kitiltották a városból.⁵⁸ A témával kapcsolatban még további kutatásokra van szükség, ennek során célszerű lenne az egyes eseteket az eljárást lezáró ítélet meghozataláig nyomon követni.

57 U. o. 68., 78. old.

58 HBML IV. A. 1011./a. 25. k. 45-46. 1701. jan. 27.